

GEOGRAFIA LITERÀRIA: UN PROJECTE PER A CARTOGRAFIAR I DIVULGAR LA LITERATURA DELS PAÏSOS CATALANS

Josep CAMPS I ARBÓS
Universitat Oberta de Catalunya

EL PROJECTE I L'AUTOR

Sobre les relacions entre paisatge i literatura, Mariàngela Villalonga ha escrit el següent: «La petjada de la paraula escrita sobre el territori sempre ha estat un gran atractiu. Resseguir el territori amb un llibre a la mà que descrigui aquest territori, o recrear la visita a un territori amb un llibre escrit en el mateix indret són, doncs, atractius que es desprenen de l'afirmació primera» (Villalonga, 2011: 66). Uns mots que, sens dubte, signaria Llorenç Soldevila (Monistrol de Montserrat, 1950), un dels millors especialistes en la didàctica de les rutes literàries al nostre país. Una proposta que té com a objectiu primordial «intensificar aquesta interrelació entre els paisatges que contemplem i sentim i els que ens defineixen. I entre ambdós mons, hi ha gairebé sempre un nexa: la paraula, els mots, que descriuen, perfilen i essencialitzen el paisatge extern amb la secreta veu de l'esperit, del paisatge interior» (Soldevila, 2006: 388). Les rutes han esdevingut, des dels seus inicis, una proposta interdisciplinària que, amb la literatura com a pal de paller, agrupa matèries tan diverses com l'art, la història, la geografia, el folklore, la botànica o la zoologia.

Professor titular de la Universitat de Vic, Soldevila és autor d'una vasta bibliografia sobre els intrínsecs lligams entre literatura, territori i ensenyament, que arrenca d'uns treballs que va elaborar per a i amb els alumnes de l'INS Alexandre Satorras, de Mataró, on va exercir la docència durant gairebé trenta anys: *Una ruta planiana. Guia de viatge* (1988), *Pla de viatge* (1988) i *El Montseny i les Guàrdies: paisatge, mite i literatura* (1990). També va dirigir, a la dècada dels noranta del segle passat, «Els escriptors i el país», una col·lecció prematurament estroncada, a l'Aixernador Edicions, des de la qual va donar a conèixer diverses propostes que ja no es concebien només per a l'ensenyament sinó que es plantejaven també per al públic adult (els usuaris del turisme cultural, en altres mots) i que giraven al voltant d'escriptors: *Jacint Verdaguer. Deu rutes literàries* (1992 i 1995), del mateix Soldevila; *Salvador Espriu i Sinera* (1992), de Carles Móra; *J. V.*

Foix. Cinc rutes literàries (1993), de Manuel Carbonell i Carmen Sobrevila; i *Joan Maragall. Deu rutes literàries* (1995), de Glòria Casals; mites: *El Comte Arnau (i el Comte Mal). Tres rutes literàries* (1994), de Josep Camps i Llorenç Soldevila; i indrets: *Sant Llorenç del Munt. Tres rutes literàries* (1993), de Encarna Ciuraneta, Jaume Closa i Dolors Requena, i *Montserrat. Rutes Literàries* (1997), de Maria-Mercè Bruguera i Joan Ducrós, aquesta darrera en una col·lecció nova d'Edicions de La Magrana, que volia ser continuació de la iniciada a l'Aixernador Edicions. La cartografia literària també ha tingut una notable presència en les monografies que va publicar Soldevila a la col·lecció «Les Eines» d'Edicions Proa, que dirigí entre 1999 i 2011: *Una novel·la són paraules. Introducció a l'obra de Mercè Rodoreda* (2000), *Amb tinta blava. Literatura catalana a les Balears i Pitiüses* (2001), novament amb Josep Camps, *Ruta literària de Miquel Martí i Pol* (2004), *Tot Porcel* (2008) i *Agustí Bartra. Poeta auroral* (2009). Tampoc no ens podem estar d'assenyalar els múltiples articles sobre el món de les rutes literàries escampats entre les més prestigioses revistes del ram i que, per qüestions d'espai, no podem referenciar; només voldríem apuntar l'assaig *Una proposta d'educació integral. Ruta literària al Montseny* (1994) que sintetitza, ara des d'un punt de vista eminentment teòric, bona part de les propostes de l'autor sobre la qüestió que ens ocupa.

Hem fet referència a les publicacions i a l'activisme de Soldevila perquè, en certa manera, *Geografia literària* es pot considerar com la culminació de la seva trajectòria com a divulgador —i estudiós— de la literatura catalana. Una proposta que s'insereix, com el títol reflecteix, en el marc de la geografia literària; Michel Collot, un dels seus màxims estudiosos, en remarca l'interès, que depassa l'àmbit estrictament acadèmic: «On assiste donc à une convergence remarquable entre les deux disciplines, les géographes trouvant dans la littérature la meilleure expression de la relation concrète, affective et symbolique qui unit l'homme aux lieux, et les littéraires se montrant de leur côté de plus en plus attentifs à l'espace où se déploie l'écriture» (Collot, 2014: 10). És oportú recordar que Soldevila és l'impulsor, amb el professor de la Universitat de València, Alexandre Bataller, del «Congrés Internacional Geografies Literàries», del qual ja s'han celebrat dues edicions, València (2012) i Vic (2014), i que ha generat la publicació de materials de referència sobre el tema com *Un amor, uns carrers. Cap a una didàctica de les geografies literàries* (2014), a cura del mateix Bataller i Héctor H. Gassó, i *Pels vells carrers del poble. Territori, marca, educació i patrimoni* (2015), a cura de Jordi Chumillas i Ricard Giramé.

Els volums que integren *Geografia literària* han de conformar una obra magna, encara en procés de redacció, que vertebrarà els autors i els textos que han configurat la nació i la cultura catalanes, fonamentalment en els dos darrers segles. Un projecte concebut amb una finalitat evident: abraçar tots els territoris de parla catalana amb la voluntat de dotar-los d'un instrument de consolidació cultural similar al que disposen països europeus com ara Alemanya, Gran Bretanya o França. I fer-ho mitjançant dues plasmacions distintes i, tanmateix, complementàries: la impresa i la informàtica. Publicats per Edicions Pòrtic amb l'ajut inestimable d'institucions (la Diputació de Barcelona i la Universitat de Vic), d'ajuntaments (Barcelona, Sort, Balaguer i el Pont de Suert) i de mecenes particulars (Pinsos del Segre i Mas Blanc Jové), el contingut dels volums que conformen *Geografia literària* és el que indiquem a continuació: I. Comarques barcelonines, II. Co-

marques lleidatanes, l'Alt Pirineu i l'Aran, III. Comarques tarragonines i Terres de l'Ebre, IV. Comarques gironines, V. Illes Balears i Pitiüses, VI. País Valencià, VII. Les Franges: Andorra, Alguer, Catalunya del Nord i Franja de Ponent, VIII. Barcelona Nova, IX. Barcelona Vella i X: Barcelona Nova i el Barcelonès. A manera d'annex, hi ha projectat un darrer volum, XI. Universos literaris, centrat en una cinquantena d'escriptors nascuts entre 1846 (Narcís Oller) i 1951 (Ferran Torrent). A més, cada llibre va prologat per un autor (creador o assagista) arrelat al territori que es descriu. Un incís sobre la llengua dels materials escollits: amb puntuals excepcions, Soldevila, de manera justificada, selecciona només textos escrits originàriament en català i, en conseqüència, deixa fora de la tria passatges d'obres redactades en altres llengües encara que s'ambientin en ciutats o pobles del nostre país. Un exemple del que afirmem seria l'absència de la coneguda novel·la de Carmen Laforet, *Nada* (1945), l'acció de la qual discorre a la Barcelona de la immediata postguerra, en indrets tan emblemàtics com el carrer Aribau, la plaça de la Universitat o el Raval. Així mateix els volums publicats demostren un coneixement del territori *in situ* per part de Soldevila, que, a més, ha realitzat la majoria de fotografies que l'il·lustren. Pel que fa referència al contingut, cadascun dels textos proposats va precedit d'un davantal que aporta una informació sintètica, gens erudita com ja veurem, sobre l'espai geogràfic escollit per a efectuar la lectura (pobles, ciutats, parcs naturals, cims, estanys, valls, santuaris, fonts, etc.) o bé sobre el seu autor.

ELS VOLUMS PUBLICATS

Cronològicament el primer volum que es va publicar fou *Comarques barcelonines* (2009). Joaquim Molas, catedràtic de Filologia Catalana a la Universitat Autònoma de Barcelona i, posteriorment, a la Universitat de Barcelona, a la presentació ja assenyalava alguns dels trets de la proposta de Soldevila. En primer lloc, la defineix com «una obra ambiciosa i singular»; segonament, en remarca la imbricació de tres àmbits: l'excursionisme, la docència i la literatura; per últim, la diversitat de textos, gèneres i autors. I, alhora, posa l'accent en la seva utilitat en tant que la nova metodologia en l'ensenyament de la literatura i les necessitats de la societat de consum —i la inevitable globalització— «han convertit en llocs obligats de peregrinació els itineraris més modestos d'una biografia. O d'una ficció. I els subratllen amb la lectura d'alguns textos significatius» (Molas, 2009: 7-8).

Soldevila falca el volum amb una introducció (2009: 9-14) que, de fet, és una proposta d'anàlisi de les relacions entre paisatge, literatura i memòria. Significativament l'encapçala amb una citació de Josep Pla, que ve a ser tota una declaració de principis: «El paisatge us fa comprendre la literatura, perquè la literatura és la memòria del paisatge en el temps». Deixant al marge el primer apartat, les notes personals en què Soldevila exposa la seva dilatada experiència a l'hora «d'aprendre i de desvelar els secrets de la història, la petita i local, la gran i la nacional, de la nostra literatura», i el seu concepte del país (a partir d'aquella coneguda màxima planiana de saludar dient «bon dia» i que et contestin

amb un altre «bon dia», amb tota naturalitat), els altres dos apartats de la introducció són uns breus assaigs sobre el tema que comentem. El primer esbossa el paper dels intel·lectuals catalans en la construcció d'una tradició literària que va permetre, amb el decurs dels anys, configurar un imaginari col·lectiu: des de les antologies nascudes en el darrer terç del segle XIX amb la pionera *Eloqüència catalana. Fragments escullits en prosa y en vers de diferents autors catalans, mallorquins y valencians per a exercitar els noys d'estudi en los diferents tons de lectura* (1884), de Francesc Fayós fins a *Paisatge de Catalunya* (1990), de Joaquim Molas, que ben bé pot considerar-se com un precedent del llibre que estem comentant. El segon és una aguda reflexió sobre el concepte de «lloc literari». Soldevila ens en proporciona una tipologia de casos concrets, que podríem sistematitzar en els següents: l'indret on va néixer, viure, produir o morir un escriptor; les cases museu; els llocs on són soterrats alguns autors; els motius immortalitzats per algun text; els paratges on transcorre la trama d'algunes novel·les o els espais naturals evocats per autors diversos. Quant a la tria de textos, paga la pena insistir en un parell de qüestions que remarca Molas a la presentació i que podem aplicar a la resta de volums de *Geografia literària*. D'una banda, la multiplicitat genèrica: el llibre recull poemes, narracions, cartes, notes de diari, escenes teatrals, cançons, cròniques periodístiques i fragments d'assaig. De l'altra, la selecció d'autors. I en aquest punt és bo observar com Soldevila no només fixa la seva atenció en aquells autors canònics, sobre els quals es fonamenta la nostra tradició literària, sinó que també dóna veu als considerats menors, aquells a qui els més reputats diccionaris de literatura els dediquen escasses ratlles o bé hi són absents.

Seguint un estricte ordre alfabètic, el volum ofereix un detallat recorregut per deu comarques barcelonines: Alt Penedès, Anoia, Bages, Baix Llobregat, Berguedà, Garraf, Maresme, Osona, Vallès Occidental i Vallès Oriental. Voldríem posar de relleu, amb alguns exemples, la tasca descriptiva i interpretativa de Soldevila: les acurades explicacions sobre el cementiri d'Arenys de Mar a propòsit de la tomba de Salvador Espriu; el paper de la Font del Desmai, a Folgueroles, el centre de les reunions dels components de l'Esbart de Vic, amb Jacint Verdager al capdavant, i de la Biblioteca de Terrassa, on hi havia hagut la fàbrica Torredemer, que serví per a recrear el Vapor Rigau a la novel·la de Jaume Cabré, *La teranyina* (1984); o la presentació de l'església de Montmany, al municipi del Figaró, en què Raimon Casellas va situar l'acció del cèlebre relat *Els sots feréstecs* (1901). De vegades, enmig d'aquesta informació, hi apunta una nota crítica respecte a la conservació del patrimoni: així, a propòsit del Mas Pitarra a Cervelló, s'afirma que «avui no té res d'idíl·lic. Les urbanitzacions han profanat el paisatge i el mas és una autèntica ruïna» (Soldevila, 2009: 82). Unes simples dades permeten fer-nos a la idea de l'exemplar tasca de recopilació duta a terme per Soldevila en aquest volum: el nombre d'autors antologats és de dos-cents u i el de fragments, de cinc-cents deu, que abasten des dels trobadors (un poema de Guillem de Berguedà) fins autors nascuts a la segona meitat del segle XX com Josep Masats, Perejaume o Xavier Lloveras.

Comarques lleidatanes, l'Alt Pirineu i l'Aran (2014) l'encapçala un suggestiu pròleg de Xavier Macià, professor de Filologia Catalana a la Universitat de Lleida, qui remarca que és el volum de la col·lecció que «segurament demanava amb més urgència una monografia d'aquest tipus» ja que «no comptàvem, fins a la data, amb una obra de conjunt com aquesta, tan exhaustiva i explícitament centrada en la interrelació de paisatge i creació

literària» (Macià, 2014: 7-8). Val a dir que el títol comptava amb un notable precedent: els cinc llibres que constitueixen la magna obra de Vidal Vidal *Les rutes de Ponent* (1986-1998) que, tanmateix, no abastaven la totalitat de les comarques ponentines; a més, és clar, d'uns interessos molt diferents ja que Vidal donava preferència als esdeveniments històrics en detriment dels literaris. Soldevila estructura el volum en onze comarques lleidatanes (Alt Urgell, Alta Ribagorça, Garrigues, Noguera, Pallars Jussà, Pallars Sobirà, Pla d'Urgell, Segarra, Segrià, Solsonès i Urgell) i la Val d'Aran. Com és obvi, i impossible, no es tracten tots els pobles i ciutats de cada comarca sinó aquells que l'estudiós considera que posseïxen textos d'una entitat literària remarcable. Això explica que una comarca com les Garrigues se cenneixi només a quatre pobles: Arbeca, les Borges Blanques, Juneda i la Granadella mentre que el Segrià es limiti a Lleida, la capital, i a Sarroca de Lleida, deixant de banda localitats com Alguaire (on va néixer l'historiador Josep Lladonosa i on es troba ubicat el seu arxiu particular). Si es mira el volum des d'una perspectiva literària, és d'agrair que, a més, de presentar aquells autors que es considerarien imprescindibles com J. V. Foix a Lladurs, Guillem Viladot a Agramunt, Màrius Torres i Josep Vallverdú a Lleida, Jordi Pàmies a Guissona, o Jaume Cabré, Pep Coll i Maria Barbal al Pallars, hi hagi també espai, com és habitual a la col·lecció, per aquells que avui dia no gaudeixen de bona salut literària o del reconeixement que es mereixen: en serien una mostra els germans Ramon i Joan Baptista Xuriguera (del primer, a més, s'ofereix el pasatge d'una novel·la que encara roman inèdita, *Tres nits*), Joan Duch i Arqués i Joan Barceló i Cullerés (ambdós prematurament desapareguts) o Francesc Pascual Greoles (tal vegada el narrador més popular del Pla d'Urgell).

El volum *Comarques tarragonines i Terres de l'Ebre* (2013) presenta idèntica estructura que el dedicat a les terres de Ponent ja que es divideix en deu capítols que corresponen a les comarques que engloben el títol i ordenades alfabèticament: Alt i Baix Camp, Baix Ebre, Baix Penedès, Conca de Barberà, Montsià, Priorat, Ribera d'Ebre, Tarragonès i Terra Alta. El precedeix un succint pròleg de Josep Murgades, catedràtic de Filologia Catalana de la Universitat de Barcelona, que considera el llibre «un sòlid maó més en el bastiment de la tradició geoliterària del nostre país» (Murgades, 2013: 7). Les propostes de Soldevila sobre el territori tarragoní i ebrenc serveixen per a trencar tòpics establerts: fixem-nos, si més no, en l'exemple de Valls que no queda reduït a la figura de Narcís Oller —que és l'autor predominant, això sí, i que ha estat objecte de la monografia didàctica *Narcís Oller: una ruta literària per Valls* (2009)— sinó que hi incorpora textos que, d'entrada, podrien sorprendre el lector com són els d'Eugeni d'Ors, Josep Anselm Clavé (òbviament el poema «Los xiquets de Valls») o Josep Maria de Sagarra. També paga la pena remarcar la tasca detectivesca a la recerca de les cases familiars d'autors com Joaquim Maria Bartrina, Gabriel Ferrater i Xavier Amorós a Reus; Ventura Gassol i Joan Puig i Ferrer a la Selva del Camp o Antoni Rovira i Virgili, Manuel de Montoliu, Josep Yxart i Domènec Guansé a Tarragona. Menció especial mereix el tractament d'aquesta darrera ciutat (una monografia en ella mateixa) en què, semblantment a Valls, hi detectem la presència de textos no només d'autors tarragonins de naixença o d'adopció com Josep Pin i Soler (no hi podia faltar *La família dels Garrigas*), Josep Antoni Baixeras, Joan Antònio i Guàrdias, Olga Xirinacs, Joan Cavallé o Magí Sunyer sinó també d'altres, poc o gens arrelats a la ciutat, com serien Josep Carner o Vicent Andrés Estellés.

Una configuració ben distinta tenen els volums dedicats a Barcelona, que dibuixen un magnífic tríptic sobre les relacions entre els escriptors i la capital. Un treball que comptava amb els remarcables precedents *La Barcelona literària* (2003), de Carles Carreras, i *Passejades per la Barcelona literària* (2005), de Sergio Vila-Sanjuán i Sergi Doria. El volum sobre la *Barcelona vella* (2014), prologat per Lluís Permanyer, periodista i cronista de la ciutat, abraça el primer districte, que inclou els barris de la Barceloneta, el Gòtic, la Rambla, el Raval, i Sant Pere, Santa Caterina i la Ribera. Breu: la Barcelona de dins les muralles, la primigènia. Amb l'exemple que presentem és fàcil adonar-se novament de la tasca de recerca i síntesi que impregna el volum: és obvi que a la Barceloneta hi ha d'haver textos de Joan Salvat-Papasseit i de Tomàs Garcés, fills del barri, però també n'hi d'altres d'autors amb qui, a priori, no hi comptaríem com són Narcís Oller i Sergi Pàmies; d'altra banda, Soldevila no se serveix únicament dels indrets més coneguts (com la Torre del Rellotge) sinó que n'incorpora, a l'itinerari, de ben recents com els hotels Arts i Vela o el Maremàgnum. I, a més, ho fa amb textos gens falaguers en tant que critiquen aquestes edificacions faraòniques. Altres aspectes del volum que voldríem ressaltar és la presència de llibres de les darreres fornades com *Xocolata desfeta* (2010) de Joan-Lluís Lluís o *Cabaret Pompeia* (2011) d'Andreu Martí. O la reivindicació política (i el record també) en un espai tristament cèlebre com va ser la *Jefatura* de la Via Laietana, gràcies a un colpidor text autobiogràfic de Joan Triadú. O la reescriptura de textos per part d'un l'autor expressament per a la *Geografia literària*: n'és una mostra el retrat que va efectuar Josep M. Castellet de Jaime Gil de Biedma. O l'afany divulgador, que és el que presideix la versió actualitzada de *Lo somni* de Bernat Metge. O, per últim, la informació (de vegades, una autèntica mina de coneixements) que no cau en la banal erudició: seria el cas de la Llotja en què no només es descriu l'edifici sinó també se'ns apropa a la festa dels Jocs Florals, que s'hi celebrà des de mitjans del segle XIX, i als guanyadors i als poemes que van ser premiats.

Els dos volums que conformen *Barcelona nova* (2014) i *Barcelona nova i el Barcelonès* (2015) tracten la resta de districtes de la ciutat: en el primer, Eixample, Sants-Montjuïc, les Corts i Sarrià-Sant Gervasi; en el segon, Gràcia, Horta i Guinardó, Nou Barris, Sant Andreu i Sant Martí. I, novament, cada districte resta dividit pels barris que l'integren. Com ja s'ha indicat oportunament a propòsit dels volums anteriors, això no vol dir que s'inclouin tots els barris sinó només aquells que presenten textos d'una cert interès literari: per aquest motiu a les pàgines dedicades al districte de Sant Andreu hi són absents els barris de la Sagrera, Trinitat Vella, Baró de Viver i Navas. Particularitzant en *Barcelona nova*, el volum està encapçalat per un pròleg de caire memorialístic de Josep M. Benet i Jornet en què el conegut dramaturg —nascut a la cruïlla de les Rondes de Sant Antoni i Sant Pau— desgrana records d'infantesa i de joventut durant la postguerra. Del llibre, en voldríem assenyalar alguns aspectes que ens han cridat l'atenció: el procés de reconstrucció literària d'edificis avui dia inexistents com la cafeteria Oro del Rhin, a la cantonada entre la Gran Via i la Rambla de Catalunya, els magatzems Capitolio, al carrer Pelai, o l'antiga seu d'Edicions 62, al carrer Provença; l'afany amb què s'inventaria les cases on van néixer, entre d'altres, Josep Palau i Fabre, Joaquim Molas —de qui se'ns ofereix un relat inèdit en què descriu com era el seu barri (l'Eixample Dret) al llarg dels anys quaranta del segle passat— o Montserrat Roig; o el recorregut pel cementiri de Montjuïc

a partir de les tombes, entre d'altres, de Jacint Verdaguer, Àngel Guimerà, Josep Carner, Joan Vinyoli, i Manuel de Pedrolo. Un apunt sobre els textos seleccionats: a banda dels que, de nou, mostren una rabiosa actualitat, seria el cas de *Plans de futur* (2013), de Màrius Serra, voldríem fer esment de la presència de cançons com pot ser «El meu carrer», de Joan Manuel Serrat, per a ser llegida al carrer Poeta Cabanyes, al Poble Sec, on va néixer el cantautor, i que responen a l'intent de dignificar —i reivindicar— un gènere popular del qual Soldevila és un especialista.

Altrament *Barcelona nova i el Barcelonès* conté una nova presentació de Joaquim Molas que, ni que sigui de manera simbòlica, vindria a tancar el cercle que integren els deu volums que tracten específicament de geografies literàries. El treball conté interessants reflexions sobre el procés de construcció de la ciutat, que englobaria les que considera com a tres Barcelones: la «vella», la nascuda entre muralles; la dels pobles, que van ser absorbits gradualment per l'expansió de la ciutat; i l'Eixample, la «nova», que va cohesionar les altres dues. O bé la insistència en els criteris de la tria d'autors per part de Soldevila: «D'aquí que el conjunt constitueixi una mena de gran compendi històric, que barreja els poetes més alats amb els novellistes més incisius, i aquests, amb els memorialistes i cronistes més conscienciosos i, fins, de manera esporàdica, amb algun dramaturg. I que, a la vegada, contingui, com l'Arc de Sant Martí, tots els colors de l'espectre, des dels clàssics més purs als innovadors més audaços» (Molas, 2015: 13). Una tasca integradora que no només afecta, com ja hem posat de relleu, els autors sinó també els espais literaris. Vegem-ne un parell de mostres. Al barri de Porta, al districte de Nou Barris, hi ha espai per a la tomba del poeta i dramaturg Ignasi Iglésias, al cementiri de Sant Andreu, però també per al local d'oci Heron City. Un contrast que també trobem al districte de Sant Martí on hi trobem pàgines que tracten de Xavier Benguerel o del cementiri del Poblenou, amb les tombes d'Anselm Maria Clavé, Narcís Oller i Marià i Albert Manent, però també n'hi ha de dedicades a indrets, diguem-ne emblemàtics, de la modernitat com són Diagonal Mar o la Vila Olímpica. El volum, com ja indica el mateix títol, es completa amb les poblacions que formen part de la comarca del Barcelonès: Badalona (destaquem els textos que es refereixen a Sant Jeroni de la Murtra i la casa de Pompeu Fabra o bé la utilització que es fa de la celebrada trilogia de Julià de Jòdar *L'atzar i les ombres* per il·lustrar el Passeig Marítim o els carrers Cervantes i Guifré), l'Hospitalet de Llobregat, Sant Adrià del Besòs i Santa Coloma de Gramenet.

Com hem anat apuntant, l'esforç ingent de Soldevila permet recuperar (o donar a conèixer) autors que romanien en el més lamentable oblit. Uns noms solament: Jaume Boloix i Canela, Teresa Castellà, Ramon E. Bassegoda, Agustí Vilar, Àngel Pons Guitart, Salvador Soler i Forment, Ramon Garriga, Antoni Corneig o Carme Meix. Posats a filar prim, i donat que la tria és sempre opinable, podria ser que, a algun usuari, li hagués agradat trobar-hi altres escriptors i textos. Així qui signa aquest paper, nascut a la vila maresmenca de Calella, hagués volgut que hi aparegués Felip de Saleta, un poeta romàntic força desconegut, això sí. O bé la presència a Siurana d'algun passatge de la novel·la *Incerta glòria* (1956), de Joan Sales, que s'emmarqués en el llogarret on l'escriptor barceloní tenia casa i on va voler ser enterrat. Un problema de fàcil solució en tant que la pàgina web, *endrets.cat*, que complementa *Geografia literària* es va actualitzant amb la descoberta de nous autors o de llocs literaris a partir dels suggeriments dels lectors. Per tot

plegat, l'opció presa per Soldevila sobre aquesta qüestió s'ha de jutjar pel que ens ofereix —que és molt— i no pel que voldríem que fos.

Com tota peça ben feta, els volums es completen amb una bibliografia en què s'indica la procedència dels textos, estructurada per comarques; un utilíssim índex onomàstic; i un innovador índex de posicions GPS de cadascun del llocs literaris esmentats.

ENDRETS

La versió informàtica de *Geografia literària* a què hem fet referència, *endrets.cat*, impulsada per la Universitat de Vic i patrocinada per la Fundació Banc de Sabadell, la Institució de les Lletres Catalanes, l'Enciclopèdia Catalana i el Grup 62, es troba disponible a Internet. De concepció notablement distinta a la que presenta l'associació *Espais Escrits. Xarxa del Patrimoni Literari Català* (www.espaisescrits.cat) i que és, tanmateix, d'una gran utilitat, inclou els materials que són difícils d'encabir en un llibre convencional per limitacions d'espai i tècnics: fotografies, connexions a d'altres webs, links diversos (gastronòmics, didàctics, meteorològics...), audiovisuals, plasmació dels indrets literaris en les cartografies de Google maps amb les corresponents coordenades o textos amb la veu dels autors o amb d'altres veus. O un conjunt de blocs que permeten la interacció amb els usuaris i, d'aquesta manera, s'aconsegueix millorar els continguts de l'obra amb informacions per part d'aquests. Ara bé, possiblement l'aspecte més rellevant del suport informàtic és que, a banda de contenir els textos difosos en paper, n'acull molts d'altres que no hi han tingut cabuda però que són indicats, en el llibre, amb la marca *@endrets.cat* al final de la presentació de cada lloc literari.

En el moment de redactar aquestes línies, el programa informàtic, que s'actualitza constantment, permet fer una cerca per autors (més de cinc-cents), textos (gairebé tres mil), indrets (uns mil cinc-cents), i rutes (tres que corresponen a Jacint Verdaguer, Miquel Martí i Pol i la ciutat de Berga). Exemplifiquem la magnífica tasca d'Endrets amb la cerca d'un indret, la Font de les Paitides, situada al terme de Viladrau, en el massís del Montseny: al web s'indica el municipi i la comarca a què pertany i les coordenades, hi apareix una explicació sintètica del lloc i, per últim, la referència biogràfica dels autors que n'han parlat, Jaume Bofill i Mates (que signava poèticament amb el pseudònim de Guerau de Liost) i Agustí Bartra, de qui es reproduïxen els poemes «La font de les Paitides» i «La cançó de la Paitida».

PER ACABAR

Geografia literària és, en definitiva, un projecte adreçat a àmplies capes de la societat: els seus lectors no han de ser únicament docents, estudiants o turistes (la seva forma

allargada és l'habitual d'una guia turística) sinó també gent apassionada per la literatura, la història i la geografia. Nogensmenys, es tracta d'un aplec de volums que s'ha convertit, des del moment de la seva publicació, en una aportació de primer ordre per al coneixement de la cartografia literària del nostre país. Per tot plegat, fem vots perquè en un futur no gaire llunyà el conjunt de la *Geografia literària* sigui una realitat.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- COLLOT, Michel (2014): *Pour une géographie littéraire*. París: Éditions Corti.
- MACIÀ, Xavier (2014): «Pròleg», dins SOLDEVILA, Ll.: *Comarques lleidatanes, l'Alt Pirineu i l'Aran*. Barcelona: Pòrtic, p. 7-8.
- MOLAS, Joaquim (2009): «Pròleg», dins SOLDEVILA, Ll.: *Comarques barcelonines*. Barcelona: Pòrtic, p. 7-8.
- MOLAS, Joaquim (2015): «Pròleg», dins SOLDEVILA, Ll.: *Barcelona nova i el Barcelonès*. Barcelona: Pòrtic, p. 7-8.
- MURGADES, Josep (2010): «Pròleg», dins SOLDEVILA, Ll.: *Comarques tarragonines i Terres de l'Ebre*. Barcelona: Pòrtic, p. 7-8.
- SOLDEVILA, Llorenç (2006): «La creació literària del paisatge. Menorca com a exemple», dins CUADROS I VILA, I. (ed.): *Paisatge, territori i societat a les terres de parla catalana*. Valls: Cossetània Edicions, p. 387-398.
- SOLDEVILA, Llorenç (2009): *Comarques barcelonines*. Barcelona: Pòrtic.
- VILLALONGA, Mariàngela (2011): «Simbologia literària del territori», dins *Literatura, territori i identitat*. Girona: Curbet Edicions, p. 61-74.